

Літовцева В.Є.

*аспірант кафедри фінансових технологій та підприємництва,
Сумський державний університет*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1170-2481>

Litovtseva Veronika
Sumy State University

Бричко М.М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри промислової економіки
Технологічний інститут Блекінге, Швеція;
старший науковий співробітник кафедри фінансових
технологій та підприємництва,
Сумський державний університет*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9351-3280>

Brychko Maryna
*Blekinge Institute of Technology
Sumy State University*

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ СУСПІЛЬНОЇ НЕДОВІРИ ДО ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ¹

CONCEPTUALIZATION OF PUBLIC DISTRUST IN THE FINANCIAL SECTOR¹

Анотація. Дослідження зосереджується на аналізі різних підходів до трактування недовіри до фінансового сектору. За результатами систематизації літературних джерел, було виявлено, що увага наукової спільноти до цього питання є недостатньою. Дослідники розглядають недовіру як протилежне явище до довіри, як зміну одного явища або як співіснування обох одночасно. Аналіз переваг і недоліків різних підходів показав, що найбільш відповідним для сучасного розуміння недовіри є підхід, який розглядає її в межах континууму. У статті також вказується, що недовіра може мати суспільний характер, формуючись через культурно-історичні та поведінкові норми суспільства. Також було проаналізовано зв'язок недовіри до фінансового сектору з фінансовими кризами та періодами нестабільності. Результатом дослідження є трактування поняття суспільної недовіри до фінансового сектору. Це дослідження може бути використане для подальшого вивчення недовіри до фінансового сектору, пошуку способів впливу на неї, виявлення каналів поширення та розробки ефективних інструментів для подолання недовіри.

Ключові слова: суспільна недовіра до фінансового сектора, недовіра, довіра, бездовір'я, фінансова стабільність, фінансова криза.

Постановка проблеми. Ефективне функціонування фінансового сектору економіки є ключовим елементом суспільного розвитку та процвітання. Фінансові установи забезпечують функціонування господарств та підприємств, збереження та розподіл капіталу, надають кредитні послуги, забезпечують інвестиційні та інші важливі фінансові операції. Однак, в сучасному світі, на заваді розвитку та стабільності фінансових систем всього світу стало питання недовіри, яка сформувалася до фінансових посередників, їх послуг та регуляторів.

Так, суспільна недовіра до фінансового сектору є серйозною проблемою, оскільки вона може вплинути на функціонування фінансової системи та викликати негативні наслідки для економіки в цілому. Недовіра впливає на споживачів фінансових послуг, їх готовність вкласти кошти в банки та інші фінансові установи, а також на рішення інвесторів щодо розміщення капіталу. Більш того, суспільна недовіра підриває ефективність дій регулятора, що має прямий вплив на дієвість фінансової політики та впровадження інновацій

¹ Статтю підготовлено в рамках виконання науково-дослідної роботи молодих науковців на тему «Імітаційне моделювання траєкторії впливу поведінкових аттракторів на макроекономічну стабільність: роль транспарентності та суспільної довіри» (№ державної реєстрації 0121U100469).

Однак, несвідомість причини та механізмів формування суспільної недовіри до фінансового сектору становить значну перешкоду для ефективного управління цією проблемою. Слід зазначити, що недовіра, це складне явище, що часто ототожнюють з поняттями «низька довіра» та «криза довіри», проте концептуалізація терміну «недовіра» не знайшла свого остаточного тлумачення. Таким чином, дослідження трактування суспільної недовіри до фінансового сектору є важливим кроком у напрямку її подолання. Ідентифікація причин і наслідків цього явища та основних поведінкових проявів, що його супроводжують, дозволить розробити ефективні заходи для зменшення недовіри до фінансового сектору, створенню сприятливої інвестиційного клімату, стабільності фінансової системи та підтримці економічного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичні та концептуальні засади дослідження феномену довіри простежуються в роботах Фукуями Ф. [1], Акерлофа Дж. та Шиллера Р. [2], Р. ля Порта [3], Штомпки П. [4], Шоу Р. [5], Левицького Р. та інших [6]. Так, науковці визначили довіру як складову соціального капіталу [5; 7], економічні очікування суб'єктів [1; 10], впевненість у надійності іншого [8]. Надаючи визначення концепції довіри науковці описують довіру як явище, що виникає в умовах невизначеності та полягає у позитивних очікуваннях щодо намірів і поведінки іншої сторони, тобто суб'єкт готовий до ризику, що несе взаємодія з довіреною стороною [9; 10].

Слід зазначити, що якщо довірі приділяється значна увага, то вивчення концепту недовіри залишається поза фокусом наукових досліджень. У межах вивчення довіри, науковці виокремлювали поняття недовіри як хворобливий стан суспільства, в якому панує підозра та ворожість, що заважає розвитку та задоволенню потреб громадян [10]. Фукуяма Ф. [1] вважав суспільну недовіру причиною економічної відсталості та рецесії. На думку, Шоу Р. [5], недовіра стала особливо небезпечною з розвитком конкурентної економіки, оскільки негативно впливає на конкурентоспроможність та ефективність управління в стресових умовах. Польський соціолог Штомпка П. [4], є автором поняття «синдрому недовіри», яке виникає в умовах невизначеності та не контролюваності. Також він порушує дискусію користі довіри, зазначаючи, що неогрунтовано високий рівень довіри негативно відображається на розвитку суспільства, в той час як низька недовіра є основою раціональності, контролю та підзвітності у демократич-

ному суспільстві. Хижняк О. розглядає недовіру у емоційному, когнітивному та міжкультурному аспектах, пов'язуючи досліджуване поняття з усвідомленням ризиків, страхом, обережністю та небезпекою. Автор наголошує на тому, що предмет довіри та недовіри не можна ототожнювати, оскільки довіру прийнято вважати очікуванням чогось позитивного, блага чи виграшу, низьку довіру можна вважати побоюванням не отримати це благо, а ось недовіра, пов'язана з очікуванням програшу та невдачі [11].

У різних сферах життя суспільства недовіра може виступати у політичній, економічній чи ідеологічній формі. Очевидно, що крах фінансової системи, який почався восени 2007 року та призвів до світової фінансової кризи, є масштабним провалом фінансового ринку. Нобелівський лауреат, економіст Стігліц Дж. [12] стверджував, що фінансова криза 2008–2010 років виникла внаслідок катастрофічного зниження довіри, а точніше саме недовіра до фінансових ринків забезпечила глибину та тривалість кризи. Окрім цього, зв'язок недовіри до фінансового сектору та фінансових криз простежується в роботах Барбера Р. [13], Гілеспі Н. та Харлея Р. [14], Ерле Т. [15], Бобиля В. [16], Куриляк В. [17], Дехтяр Н., Бричко М. та Зеленкевича Д. [18].

Отже, фінансова криза 2008–2009 рр. продемонструвала важливість концептуалізації явища суспільної недовіри до фінансового сектору, природи його виникнення, передумов поширення та інструментів впливу на нього за для забезпечення фінансової стабільності.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Таким чином, у науковому просторі з роками було сформовано дискусію трактування недовіри та її ролі у функціонуванні та розвитку соціально-економічних систем. Існує думка, що недовіра це лише певний рівень довіри (перший підхід), частина науковців розглядають її як окреме явище протилежне до концепції довіри (другий підхід), деякі дослідження наголошують на співіснуванні довіри та недовіри одночасно (третій підхід). Проте аналіз літератури показав, що не зважаючи на велику кількість досліджень поняття суспільної довіри, а також суспільної довіри саме до фінансового сектору, явище суспільної недовіри до фінансового сектору не знайшло свого тлумачення у науковій спільноті.

Саме тому, **мета статті** полягає у дослідженні всіх трьох підходів до тлумачення явища недовіри та концептуалізації поняття суспільної недовіри до фінансового сектору економіки.

Виклад основного матеріалу. Рання наука розглядала концепції довіри та недовіри як зміну

одного явища, при такому підході висока довіра розглядається як низька недовіра, і навпаки [19]. Таким чином довіра та недовіра є проявами одного концепту довіри. Такий підхід є характерним для вивчення довіри/недовіри як психологічної категорії.

Когнітивні дослідження розглядають довіру та недовіру як два окремих протилежних явища, що знаходяться в межах одного континууму [20]. Тобто, поняття «довіра» та «недовіра» виступають антитезами, створюючи стосунки між поняттями «або/або» (рис. 1). Куриляк В., розглядаючи поведінку економічних суб'єктів, також схильна розглядати континуум довіри/недовіри. Вона зазначає, що для економічної системи критичним або переломним моментом є зміна ситуації, що змушує опинитися суб'єкт в точці біфуркації та схилитися до довіри або недовіри [17]. Континуум довіри/недовіри Кроувеля А. та Абтса К. [21] розглядає п'ять ставлень громадян до уряду – впевненість (confidence), довіра (trust), скептицизм (skepticism), недовіра (distrust), цинізм-відчуження (cynicism-alienation). Скептицизм описується як стримане ставлення, коли як довіра, так і недовіра відсутні. Деякі автори називають цей стан бездовір'ям (mistrust) – стан низької довіри і низької недовіри [21; 22]. Польський вчений Штомпка П. [4], розглядає континуум довіри, та виокремлює його складові як окремі поняття, що заслуговують інтерпретації. Поняття «недовіра» (distrust) за Штомпкою це негативні очікування, які виникають коли суб'єкт недовіряє іншій стороні, тобто він очікує від неї шкідливих та невігідних для суб'єкта дій. На рисунку 1 візуалізовано трактування концепції континууму довіри/недовіри, побудоване на основі попередніх досліджень. Таким чином, протилежністю довіри є її відсутність, а не недовіра, і навпаки, протилежністю недовіри є відсутність недовіри.

Більш пізні дослідження розглядають поняття «довіра» та «недовіра» як окремі концепції, що можуть співіснувати [6; 20]. Перші згадки про відмінності між поняттями можна знайти у 1993 році

в праці Сіткіна С. і Рота Л. [23] при дослідженні відносин в комерційних організаціях.

Вагомий внесок у дослідження концепції недовіри зробили Левіцький Р., Макалістер Д. і Біс Р. вивчаючи відносини на інституційному рівні [6]. Вважається, що вони започаткували нову течію в дослідженнях недовіри та породили дискусію співіснування довіри та недовіри. Дослідники зазначають, що біполярний підхід до визначення довіри-недовіри є не можливим в сучасних «мультиплексних» відносинах, а тому довіра і недовіра не є протилежними кінцями одного континууму, а є окремими, проте пов'язаними поняттями. Основним аргументом на користь їхньої теорії був причинно-наслідковий зв'язок зростання та падіння довіри до інституцій, оскільки існують елементи, що сприяють зменшенню недовіри, проте ніяк не вплинуть на довіру. Автори приводять приклад впливу корупції на довіру до державних інституцій, так антикорупційні заходи можуть знизити рівень суспільної недовіри, проте ніяк не вплинуть на підвищення довіри [6].

Левіцький Р., Макалістер Д. і Біс Р. визначають недовіру як негативні очікування недобросовісності та шкідливої поведінки від довірчого суб'єкта. Крім цього, дослідники зазначають, що довіра та недовіра можуть співіснувати як окремі явища, тобто стосунки «і те, і інше» [6]. Автори описують довірчі стосунки за допомогою аналогії з фізикою, вказуючи на їхній стан «квазістаціонарної рівноваги». Це означає, що вони шукають баланс між двома позиціями. Посилаючись на цей підхід науковці пропонують чотири стани співіснування довіри та недовіри [6]. Як зазначає Джонс Г. і Джордж Дж. [24] такий підхід до тлумачення понять довіра та недовіра, характерний переважно для когнітивного зображення довіри, однак враховує емоції та афективні реакції. Чотири стани співіснування довіри та недовіри зображено на рисунку 2.

1. Низька довіра/низька недовіра – це позиція, коли сторона залишається байдужою та не має жодних суджень щодо можливих вигащів або ризиків.

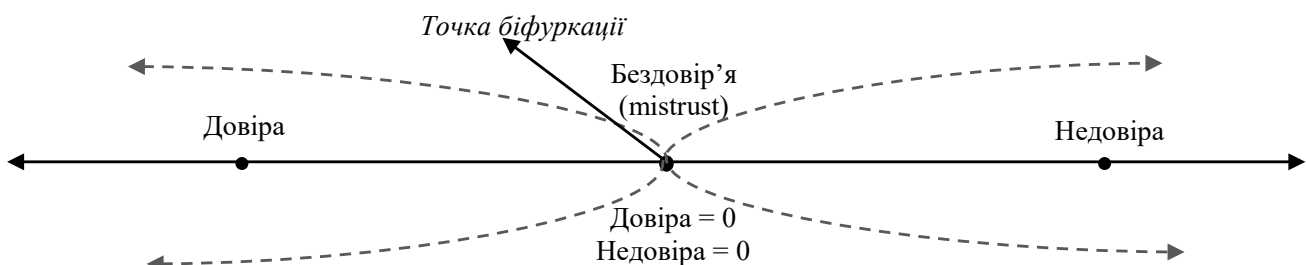

Рис. 1. Континуум довіри/недовіри

Джерело: побудовано автором на основі узагальнення [4; 17; 20–22]

Рис. 2. Прототипи співіснування довіри та недовіри за Левіцьким Р., Макалістером Д. і Бісом Р.

Джерело: побудовано на основі [6]

Проте, з часом можлива зміна позиції на основі накопичення досвіду та знань про суб'єкт довіри.

2. Висока довіра/низька недовіра – це позиція, коли сторона має сприятливі очікування та відсутність підозр. Такі відносини є основою для продуктивної співпраці, особливо, коли сподівання справджуються.

3. Низька довіра/висока недовіра – це очікування програшу та скритого мотиву. Побудувати продуктивні відносини майже неможливо.

4. Висока довіра/висока недовіра – це позиція у якій сприйняття сформовано позитивним і негативним досвідом. У деяких аспектах стосунків цей досвід дає підстави для позитивних очікувань та довіри, а в інших ситуаціях негативні очікування призводять до небажання довіряти.

Останні дослідження з концептуалізації недовіри наголошують на необхідності розширення широкої концепції довіри включаючи в неї окрім довіри й недовіри ще бездовір'я (mistrust), як окрему категорію. Хардін Р. зазначав, що низька довіра не є те саме, що недовіра. У його когнітивному описі довіри є стан незнання, в якому немає ні довіри ні недовіри [25]. П. Ленард розділяє бездовір'я та недовіру, наголошуючи, що перша – це обачливе ставлення до інших, такий суб'єкт буде підходити до взаємодії з кри-

тичним мисленням, а друге – це підозріле або цинічне ставлення до інших [22]. Цітрін Дж. і Стокер Л. надають інше забарвлення визначенню цих понять, на їхню думку бездовір'я – це сумніви щодо надійності та добросовісності іншої сторони. В той час як недовіра є впевненим переконанням у ненадійності [26].

Т. ван дер Мір та Змерлі С. вважають що саме бездовір'я підтримує ефективність уряду, розвиває демократичні процеси та стимулює підзвітність. А ось недовіра несе лише негативні наслідки та розглядається як загроза для системи [27]. Бантінг Х., Гаскель Дж. та Стокер Дж. зазначають, що визначальною рисою довіри є позитивні очікування щодо політики або її частини; визначальною рисою недовіри є негативні очікування щодо політики; а характерною рисою бездовір'я є уважність та пильність [28].

Термін «безвір'я» (mistrust) Штомпка П. пропонує використовувати для нейтрального сприйняття, коли суб'єкт відносин не схилений ні до довіри, ні до недовіри. Безвір'я є тимчасовою, проміжною фазою процесу побудови/порушення довіри, коли втрачено колишню довіру або розсіялася колишня недовіра [4].

Таким чином, враховуючи проаналізовані вище дослідження, можна зазначити, що вирі-

шення дискусії про зв'язок довіри та недовіри є надзвичайно важливим для внутрішньодержавних сценаріїв розвитку економіки. При чому, кожний з підходів дослідження зв'язку між поняттями має ряд обмежень.

Недоліком першого підходу, що ідентифікує довіру/недовіру як одне явище є проблема впливу на рівень довіри/недовіри, що сформувався в суспільстві. Оскільки, якщо довіра та недовіра є різними рівнями одного явища, то вони не вимагають різних стратегій для управління та впливу. Проте, якщо недовіра є окремим явищем (другий підхід), то вона вимагає ідентифікації окремих важелів її зниження та подолання, що необов'язково матимуть вплив на довіру.

Недоліком другого підходу є розрізненість наявної методології до оцінки рівня довіри та недовіри, що обчислюється за допомогою суспільних опитувань. Якщо довіра та недовіра є окремими поняттями, то таке поняття як «баланс довіри» (різниця між тими хто довіряє та недовіряє) не може використовуватися. Тобто, якщо визначається показник довіри, то запитання до респондента має звучати: «Якою мірою ви довіряєте... (особі, інституції, інш.)?», натомість визначаючи рівень недовіри: «Якою мірою ви недовіряєте... (особі, інституції, інш.)?». Проте існуючі опитування: Центру Разумкова (показник балансу довіри/недовіри), Фонду «Демократичні Ініціативи» імені І. Кучеріва (показник балансу довіри/недовіри), Trading Economics (показник Індекс довіри споживачів (Consumer Confidence Index)), Edelman (Барометр довіри (Trust Barometer)) та інш., не розглядають можливості обчислювати довіру та недовіру як окремі явища, а отже, ідентифікувати рівень існуючої недовіри на практиці надзвичайно складно.

Недоліком третього підходу дослідження зв'язку між концептами довіри та недовіри є

складність ідентифікації ситуацій на практиці коли довіра та недовіра співіснують. Тобто, автори розглядають чотири сценарії співіснування концептів, проте віднесення певної реальної події до одного з чотирьох прототипів є майже неможливим.

Проте, варто зазначити, що саме другий підхід континууму довіри має найбільше прихильників у науковому просторі та використовується дослідниками для обчислень та ідентифікації рівня довіри в суспільстві. Саме тому, пропонуємо розглядати недовіру у межах континуумної концепції, тобто довіра та недовіра є двома протилежностями явищами, що знаходяться в межах одного континууму, при цьому довіра означає відсутність недовіри, а не її низький рівень, і навпаки. Слід зазначити, що оскільки довіра та недовіра розглядаються як окремі явища, то вони мають різні характеристики та вимагають різних механізмів впливу на них. Окрім цього, ми погоджуємося з необхідністю розширення широкої концепції довіри та включення у неї бездовір'я, як окремої категорії. Інтерпретацію трактування зв'язку між поняттями «довіра», «недовіра» та «бездовір'я» запропоновано на рисунку 3.

Таким чином, континуум довіри та недовіри зображено як перехід між трьома окремими явищами, що мають різні характеристики, при цьому довіра та недовіра перестають існувати в момент їх наближення до нуля. Коли довіру чи недовіру було зруйновано або у суб'єкта немає достатньо досвіду чи інформації з приводу іншої сторони, то настає бездовір'я, яке характеризується пильністю, обачністю, підвищеним моніторингом та готовністю діяти – зробити вибір в сторону довіри чи недовіри.

Проявом недовіри на початкових стадіях є розчарування та страх, далі у суб'єкта можуть виникнути паніка, що переросте у відчуття протесту. Результатом стійкої недовіри може стати

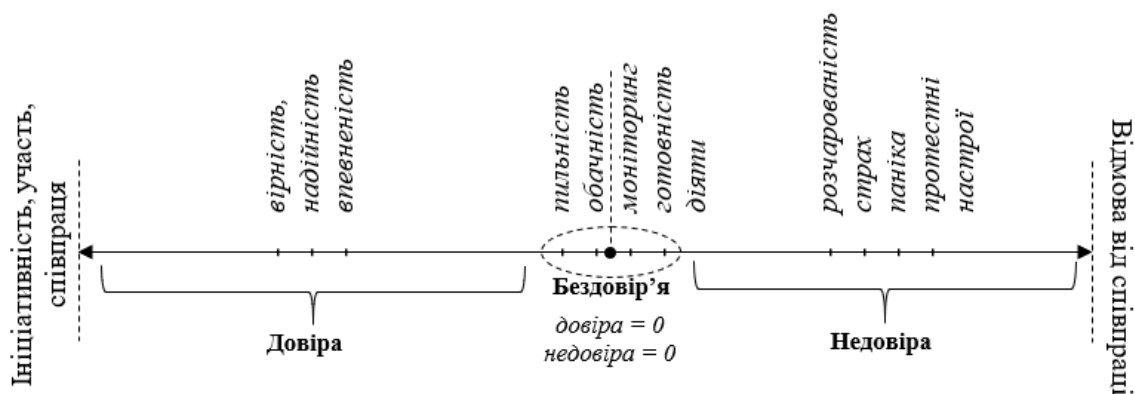

Рис. 3. Теоретичні засади співвідношення довіри та недовіри

Джерело: побудовано автором

відмова від співпраці із суб'єктом довіри. Діяльність заснована на довірі характеризується впевненістю, надійністю та вірністю, а її наслідком є налагоджена співпраця між сторонами.

Штомпка П. [4] у своєму дослідженні розглядає «підстави довіри», які трактуються з урахуванням трьох виділених рівнів – реляційного, психологічного та культурного. У першому випадку довіра базується на епістемологічній основі – оцінці інформації чи можна довіряти, чи заслуговує довіри інша сторона. Довіра як психологічна якість індивіда будується на особистому досвіді, пов'язаному з соціалізацією, попередніми відносинами у соціальних групах (сім'я, школа, робота). Проте особливої уваги заслуговує культурний рівень, що передбачає генеалогічну основу, колективного, історичний досвід суспільства. У культурах переважаючий досвід акумулюється та кодифікуються у правила. Переважання позитивного досвіду з роками трансформується в культуру суспільної довіри, і навпаки, повторення негативного досвіду у певній культурі формує усталену суспільну недовіру, як масове явище. Досліджуючи демократичні процеси в Європі автор вважає, що для всіх посткомуністичних країн є характерним «синдром недовіри» до системи управління, оскільки населення тривалий час жило у стані нормативного хаосу, радикалізму та секретності.

Досліджуючи суспільну недовіру до фінансового сектору, пропонуємо розглянути висновки науковців, що пов'язували аналізоване явище з фінансовими кризами та дисбалансом у фінансовому секторі (таблиця 1).

Так, недовіра призводить до ірраціональної поведінки на ринку, зменшення кредитування, масового зняття депозитів, зниження реальних доходів населення та загострення безробіття. У таких умовах фінансова система стає нездатною протистояти зовнішнім ризикам і занурюється в кризу. Наслідком фінансової кризи може стати недовіра до фінансових та монетарних інституцій, що збільшує ризик кризи у реальному секторі економіки та призводить до знецінення національної валюти.

Отже, аналіз існуючих підходів до трактування понять «довіра» та «недовіра» дав нам змогу зрозуміти, що недовіру слід розглядати як окреме явище в континуумі довіри/недовіри. При цьому слід враховувати, що недовіра здатна набувати характеристик масового явища та формувати усталену поведінку в суспільстві певної культури з приводу відношення до тих чи інших суспільних інституцій та рішень регуляторів.

Окрім цього, суспільну недовіру до фінансового сектору слід розглядати як загрозу стабільності фінансової системи, особливо в умовах невизначеності та криз. Виходячи з цього, можна запропонувати власне визначення суспільної недовіри до фінансового сектору – це когнітивно-емоційне явище, що пов'язане з стійким переконанням суспільства певної культури, території чи країни у небезпеці взаємодії з фінансовим сектором на всіх рівнях, відчуттям розчарованості, страху, паніки та протесту, що робить співпрацю між сторонами неможливою та призводить до деградації й занепаду фінансової системи в якій відбувається взаємодія.

Висновки та пропозиції. Суспільна недовіра до фінансового сектору є актуальною проблемою, яка має значний вплив на стабільність економіки та фінансову систему. Загальновідомо, що довіра є необхідною умовою для ефективного функціонування фінансових установ, кредитних відносин і фінансових ринків. Однак, внаслідок фінансових криз, корупційних схем, банкрутств та інших негативних явищ, суспільство нерідко переживає періоди загальної недовіри до фінансових інституцій, їхніх послуг та управління. Ця суспільна недовіра може мати серйозні наслідки для економіки, обмежуючи доступ до кредиту, спонукаючи до неконтрольованого зняття депозитів, порушуючи стабільність фінансової системи та загрожуючи економічній стабільності в цілому.

Систематизація літературних джерел і підходів показала, що не зважаючи на глибокі та комплексні дослідження довіри до фінансового сектору, спостерігається значно менша увага наукової спільноти до трактування явища недовіра, а концептуалізацію поняття недовіри до фінансового сектору не було запропоновано. Зважаючи на це, метою цього дослідження було провести аналіз існуючих підходів до трактування недовіри та сформулювати концепцію суспільної недовіри до фінансового сектору.

Дослідження пропонує аналіз трьох підходів до трактування явища недовіри, при чому перший підхід розглядає довіру та недовіру як зміну одного явища. Другий підхід пропонує континуумну концепцію, коли довіра та недовіра є протилежними явищами в межах одного континууму. За третім підходом вважається, що довіра та недовіра можуть співіснувати одночасно. Ретельний аналіз переваг та недоліків всіх трьох підходів показав, що у на сьогодні недовіру слід розглядати в межах континуумної теорії, яка включатиме поняття недовіри, довіри та бездовір'я. Окрім цього було виявлено, що явище недовіри може набувати суспільного характеру, через

Узагальнення наукових поглядів на зв'язок недовіри до фінансового сектору та фінансової нестабільності

Автор	Зв'язок недовіри до фінансового сектору та фінансової нестабільності
Барбера Р. [13]	Головою причиною фінансової нестабільності автор вважає розширення кредиту, який в свою чергу залежить від довіри. Кредитори повинні вважати своїх позичальників кредитоспроможними та довіряти їм, а маючи підстави для недовіри, кредитор може вимагати сплати наявного боргу або відмовитися від надання нової позики. Однак у міру того, як спогади про рецесію зникають, зміцнюється хибне переконання, що ціни на активи можуть лише зростати, а борг при цьому не припиняє зростати, як наслідок, виникає спекулятивна ейфорія та ірраціональний хаос. Домінування на ринку проблемних позичальників, призводить до недовіри, що провокує вразливість фінансової системи. Фінансова система стає нездатною протистояти зовнішнім ризикам і відходить від стану рівноваги і стабільності, занурюючись в економічну кризу.
Гілеспі Н. та Харлей Р. [14]	Підрив довіри призвів до припинення міжбанківського кредитування, як наслідок відбулася економічна рецесія, а брак довіри поширився на біржовий ринок, дестабілізувавши фінансову систему. В результаті зниження реальних доходів населення та безробіття поглинуло світову економічну систему.
Ерле Т. [16]	Втрата довіри та впевненості зіграла ключову провокаційну роль у фінансовій катастрофі 2008 року. Висока довіра та впевненість у стійкості фінансової системи породили ейфорію, низький усвідомлюваний ризик та ріст так званої «кредитної бульбашки». Коли «бульбашка» лопнула і банки почали банкрутувати, довіра швидко змінилася недовірою та панікою. Таким чином, повсюдна недовіра знизилася ефективність дій регуляторів, спровокувавши глибоку фінансову кризу та відсутність основи для співпраці на фінансовому ринку.
Бобиль В. [16]	Низька довіра до фінансових і монетарних інституцій призводить до збільшення ризику кризи у реальному секторі економіки та загостренню інфляційних процесів. Як наслідок, відбувається зростання обмінного курсу та знецінення національної валюти, яке призводить до збільшення витрат уряду на рекапіталізацію фінансової системи, роблячи останню вразливою до зовнішніх викликів.
Куриляк В. [17]	Фінансові труднощі на ринку виникають через відсутність довіри до фінансових установ, що проводять операції з валютою та кредитом, забезпечують обіг цінних паперів та надають різні фінансові послуги. В суспільстві при найменших коливаннях валютного курсу виникають сумніви, що до стійкості надійності національної валюти, що спричиняє ірраціональну поведінку на валютному ринку. Коли загроза національній валюті стає більш вагомою, а центральний банк не може забезпечити стабільність грошової одиниці, то сумніви населення переростають у недовіру. Аби запобігти втраті своїх заощаджень відбувається масове зняття депозитів та конвертація коштів населення у «тверду валюту», що спричиняє фінансову кризу.
Дехтяр Н.А., Бричко М.М., Зеленкевич Д.С. [18]	Дестабілізаційні процеси, які відбуваються в фінансовому секторі економіки, можуть бути наслідком втрати довіри споживачів фінансових послуг до банківських та небанківських фінансово-кредитних установ. Ці установи проводять операції з валютою, депозитні та кредитні операції, забезпечують обіг цінних паперів, а також реалізують інші фінансові продукти, такі як страхування або недержавне пенсійне забезпечення. Коли споживачі втрачають довіру до таких установ, це може стати фактором дестабілізації розвитку фінансового сектору.

Джерело: складено автором

усталені культурно-історичні та поведінкові норми суспільства, що проживає на певній території та об'єднано спільним історичним досвідом. Аналіз існуючих у літературі згадувань зв'язку недовіри до фінансового сектору та фінансових криз, а також проведене комплексне дослідження підходів до трактування довіри дозволило сформулювати визначення суспільної недовіри до фінансового сектору. Дане дослідження може бути використане для подальшого наукового обговорення недовіри до фінансового сектору, пошуку механізмів впливу на неї, ідентифікації каналів її розповсюдження та впровадження ефективних інструментів для її подолання.

Література:

1. Fukuyama F. Trust: The New Foundations of Global Prosperity. 28th ed. edition. New York : Free Press, 1995.
2. Akerlof J., Shiller, R. Animal Spirits: How Human Psychology Drives the Economy, and Why It Matters for Global Capitalism. Princeton : Princeton University Press, 2009.
3. La Porta R., Lopez-de-Silanes F., Shleifer A., Vishny R. Trust in Large Organizations. *The American Economic Review*. 1997. No. 87(2). P. 333–338.
4. Sztopka P. Trust: A sociological theory. Cambridge : Cambridge University Press, 1999.
5. Shaw R. Trust in the Balance: Building Successful Organizations on Results, Integrity, and Concern. Jossey Bass. 1997.
6. Lewicki R., McAllister D., Bies R. Trust and distrust: New relationships and realities. *Academy of Management Review*. 1998. No. 23(3). P. 438–458.

7. Putnam R. Making democracy work: civic traditions in modern Italy. Princeton University Press. 1993.
8. Кузьмін О., Бонецький О. Довіра як економічна категорія. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. № 20(2). С. 100–103.
9. Mayer R., Davis J., Schoorman F. An Integrative Model of Organizational Trust. *The Academy of Management Review*. 1995. No. 20(3). P. 709–734. DOI: <https://doi.org/10.2307/258792>
10. Maslow A. Motivation and Personality (2nd ed.). N.Y. : Harper & Row, 1970.
11. Хижняк О. Культура довіри в рекламі та PR технологіях. Харків : Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2017. 96 с.
12. Stiglitz J. Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. OFCE – Centre de recherche en économie de Sciences. Paris, 2008. P. 292.
13. Barbera R. The cost of capitalism: understanding market mayhem and stabilizing our economic future. McGraw-Hill Education. 2009.
14. Gillespie N., Hurley R. Trust and the global financial crisis. Handbook of Advances in Trust Research, Edward Elgar, Cheltenham. 2013. P. 177–203.
15. Earle T. Trust, Confidence, and the 2008 Global Financial Crisis. *Risk Analysis*. 2009. No. 29. P. 785–792. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.2009.01230.x>
16. Бобил В. Механізм стабілізації банківської системи України в період фінансової кризи. *Україна: аспекти праці*. 2009. № 1. С. 28–32.
17. Куриляк В. Довіра в інтегрованій світовій економіці: теорія та парадокси. *Журнал Європейської економіки*. 2010. Том 9. № 1. С. 19–36.
18. Дехтяр Н., Бричко М., Зеленкевич Д. Моделювання структурними рівняннями кризи довіри до фінансового сектору. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2020. № 1(75). С. 58–65. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2020-1-32>
19. Rotter J. Interpersonal trust, trustworthiness, and gullibility. *American Psychologist*. 1980. № 35(1). P. 1–7. DOI: <https://doi.org/10.1037/0003-066X.35.1.1>
20. Bigley G., Pearce, J. Straining for Shared Meaning in Organization Science: Problems of Trust and Distrust. *Academy of Management Review*. 1998. No. 23. P. 405–421.
21. Krouwel A., Abts K. Varieties of Euroscepticism and Populist Mobilization: Transforming Attitudes from Mild Euroscepticism to Harsh Eurocynicism. *Acta Politica*. 2007. No. 42(2-3). P. 252–270.
22. Lenard P. Trust your compatriots, but count your change: The roles of trust, mistrust and distrust in democracy. *Political Studies*. 2008. No. 56(2). P. 312–332.
23. Sitkin S., Roth N. Legalistic organizational responses to catastrophic illness: The effect of stigmatization on reactions to HIV/AIDS. *Employee Responsibilities and Rights Journal*. 1993. № 6(4). P. 291–312. DOI: <https://doi.org/10.1007/BF01385019>
24. Jones G., George J. The experience and evolution of trust: Implications for cooperation and teamwork. *Academy of Management Review*. 1998. No. 23(3). P. 531–46.
25. Hardin R. Trust and Trustworthiness. New York, NY : Russell Sage, 2002.
26. Citrin J., Stoker, L. Political Trust in a Cynical Age. *Annu. Rev. Polit. Sci.* 2018. No. 21(1). P. 49–70. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-050316-092550>
27. Van der Meer T., Zmerli S. The Deeply Rooted Concern with Political Trust. in Handbook on Political Trust (Edward Elgar Publishing). 2017. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781782545118.00010>
28. Bunting H., Gaskell J., Stoker G. Trust, Mistrust and Distrust: A Gendered Perspective on Meanings and Measurements. *Front. Polit. Sci.* 2021. No. 3(64). P. 21–29. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpos.2021.642129>

References:

1. Fukuyama F. (1995) Trust: The New Foundations of Global Prosperity. 28th ed. edition. New York: Free Press.
2. Akerlof J., Shiller R. (2009) Animal Spirits: How Human Psychology Drives the Economy, and Why It Matters for Global Capitalism. Princeton: Princeton University Press.
3. La Porta R., Lopez-de-Silanes F., Shleifer A., Vishny R. (1997) Trust in Large Organizations. *The American Economic Review*, no. 87(2), pp. 333–338.
4. Sztompka P. (1999) Trust: A sociological theory. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Shaw R. (1997) Trust in the Balance: Building Successful Organizations on Results, Integrity, and Concern. Jossey Bass, 272 p.
6. Lewicki R., McAllister D., Bies R. (1998) Trust and distrust: New relationships and realities. *Academy of Management Review*, no. 23(3), pp. 438–458.
7. Putnam R. (1993) Making democracy work: civic traditions in modern Italy. Princeton University Press.
8. Kuzmin O., Bonetskyi O. (2010) Dovira yak ekonomichna katehoriya [Trust as an economic category]. *Scientific bulletin of NLTU of Ukraine*, no. 20(2), pp. 100–103.
9. Mayer R., Davis J., Schoorman F. (1995) An Integrative Model of Organizational Trust. *The Academy of Management Review*, no. 20(3), pp. 709–734. DOI: <https://doi.org/10.2307/258792>
10. Maslow A. (1970) Motivation and Personality (2nd ed.). N.Y.: Harper & Row.
11. Khizhnyak, O. (2017). Kultura doviry do reklamnykh i PR-tekh-nologiy [Culture of trust in advertising and PR technologies]. Kharkiv: V.N. Karazin Kharkiv National University, 96 p.
12. Stiglitz J. (2008) Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. OFCE – Centre de recherche en économie de Sciences. Paris, pp. 292.
13. Barbera R. (2009) The cost of capitalism: understanding market mayhem and stabilizing our economic future. McGraw-Hill Education.
14. Gillespie N., Hurley R. (2013) Trust and the global financial crisis. Handbook of Advances in Trust Research, Edward Elgar, Cheltenham, pp. 177–203.
15. Earle T. (2009) Trust, Confidence, and the 2008 Global Financial Crisis. *Risk Analysis*, no. 29, pp. 785–792. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.2009.01230.x>
16. Bobyl V. (2009) Mekhanizm stabilizatsiyi bankivskoyi systemy Ukrayiny v umovakh finansovoyi kryzy [The mechanism of stabilization of the banking system of Ukraine during the financial crisis]. *Ukraine: aspects of work*, no. 1, pp. 28–32.
17. Kurylyak V. (2010) Dovira v intehrovaniy svitoviy ekonomitsi: teoriya ta paradoksy [Trust in an integrated world economy: theory and paradoxes]. *Journal of European Economics*, no. 9(1), pp. 19–36.
18. Dekhtyar N., Brychko M., Zelenkevich D. (2020) Modelyuvannya strukturnykh rivniv kryzy doviry u finansovomu sektori [Structural Modeling levels of the crisis of trust in the financial sector]. *Problems of the systemic approach in economics*, no. 1(75), pp. 58–65. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2020-1-32>
19. Rotter J. (1980) Interpersonal trust, trustworthiness, and gullibility. *American Psychologist*, no. 35(1), pp. 1–7. DOI: <https://doi.org/10.1037/0003-066X.35.1.1>
20. Bigley G., Pearce J. (1998) Straining for Shared Meaning in Organization Science: Problems of Trust and Distrust. *Academy of Management Review*, no. 23, pp. 405–421.
21. Krouwel A., Abts K. (2007) Varieties of Euroscepticism and Populist Mobilization: Transforming Attitudes from Mild Euroscepticism to Harsh Eurocynicism. *Acta Politica*, vol. 42, no. 2-3, pp. 252–270.

22. Lenard P. (2008) Trust your compatriots, but count your change: The roles of trust, mistrust and distrust in democracy. *Political Studies*, vol. 56, no. 2, pp. 312–332.
23. Sitkin S., Roth N. (1993). Legalistic organizational responses to catastrophic illness: The effect of stigmatization on reactions to HIV/AIDS. *Employee Responsibilities and Rights Journal*, no. 6(4), pp. 291–312. DOI: <https://doi.org/10.1007/BF01385019>
24. Jones G. George J. (1998) The experience and evolution of trust: Implications for cooperation and teamwork. *Academy of Management Review*, no. 23(3), pp. 531–46.
25. Hardin R. (2002) *Trust and Trustworthiness*. New York, NY: Russell Sage.
26. Citrin J., Stoker L. (2018) Political Trust in a Cynical Age. *Annu. Rev. Polit. Sci.*, no. 21(1), pp. 49–70. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-050316-092550>
27. Van der Meer T., Zmerli S. (2017) *The Deeply Rooted Concern with Political Trust*. Handbook on Political Trust (Edward Elgar Publishing). DOI: <https://doi.org/10.4337/9781782545118.00010>
28. Bunting H., Gaskell J., Stoker G. (2021) Trust, Mistrust and Distrust: A Gendered Perspective on Meanings and Measurements. *Front. Polit. Sci.*, no. 3(64), pp. 21–29. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpos.2021.642129>

Summary. Public distrust of the financial sector is an urgent problem that significantly impacts the stability of the economy and the financial system. It is widely recognized that trust is crucial for the effective functioning of financial institutions, credit relations, and financial markets. However, due to financial crises, corruption schemes, bankruptcies, and other negative phenomena, society often goes through periods of general distrust towards financial institutions, their services, and their management. This public distrust can have severe consequences for the economy, such as limiting access to credit, encouraging uncontrolled withdrawals of deposits, destabilizing the financial system, and threatening economic stability. Systematic review of the literature and various approaches reveals that despite extensive and intricate studies on trust in the financial sector, there is considerably less attention from the scientific community regarding the interpretation of the phenomenon of distrust and the conceptualization of the concept of distrust in the financial sector. Therefore, the objective of this study is to analyze existing approaches to the interpretation of distrust and to formulate a concept of public distrust in the financial sector. The study presents an analysis of three approaches to interpreting the phenomenon of distrust. The first approach considers trust and distrust as different states within the same phenomenon. The second approach proposes a continuum concept where trust and distrust are opposite phenomena within the same continuum. According to the third approach, trust and distrust can coexist simultaneously. A careful analysis of the advantages and disadvantages of all three approaches reveals that distrust should be considered within the framework of a continuum theory, which encompasses the concepts of distrust, trust, and mistrust. Furthermore, it is evident that distrust can acquire a social character due to established cultural-historical and behavioral norms of the society living in a particular territory, shaped by a shared historical experience. The analysis of existing references linking distrust in the financial sector with financial crises in the literature, along with a comprehensive examination of approaches to the interpretation of distrust, allows for the definition of the concept of public distrust in the financial sector. This study can serve as a basis for further scientific discussions on mistrust in the financial sector, the search for mechanisms to influence it, the identification of its distribution channels, and the implementation of practical tools to overcome it.

Key words: public distrust in the financial sector, distrust, trust, mistrust, financial stability, financial crisis.